

7. Яценко А.А. Дослідницька робота учнів як засіб виховання інтересу до сільськогосподарської праці // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2005. – № 2. – С. 16-20.

УДК 378.14

І.П. Дроздова

**ВИДИ ЧИТАННЯ НАУКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ
ЯК МОТИВАЦІЙНІ ПЕРЕДУМОВИ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ
УКРАЇНСЬКОМОВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ
СТУДЕНТІВ ВТНЗ**

У статті висвітлено деякі проблеми навчання видів читання наукової літератури за спеціальністю як мотиваційні передумови процесу формування українськомовного професійного мовлення студентів ВТНЗ.

The article highlights certain problems of teaching the reading of subject-matter scientific literature as motivational preconditions for the process of shaping the Ukrainian-language professional speaking of students of higher technical educational institutions.

Навчання за фахом українською мовою студентів ВТНЗ має забезпечувати таке засвоєння студентами знань, що не тільки дає можливість застосовувати їх на практиці у професійному спілкуванні, але й формує здатність самостійно засвоювати засобами української мови нові досягнення науки й техніки, активно просуватися вперед разом із науково-технічним прогресом і відповідати освітнім вимогам нового тисячоліття.

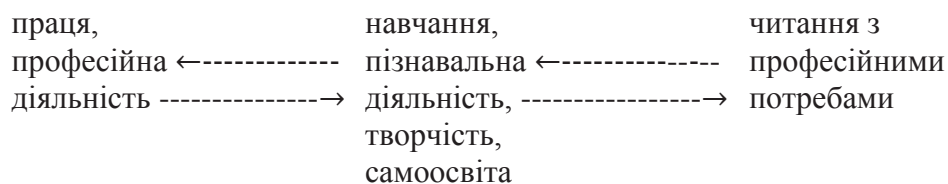
Завдання підготовки фахівців із вищою освітою для різних галузей народного господарства, науки й техніки визначає комунікативно-практичний характер усього навчання і особливо практичний курс української мови – корекцію, формування і розвиток навичок аудіювання, говоріння (діалогічного і монологічного мовлення), читання і письма (вміння сприймати інформацію на слух, читання, конспектування, реферування літератури за спеціальністю українською мовою, підготовка наукових доповідей і повідомлень, участь у дискусіях, оформлення ділових паперів – заяв, курсових записів і дипломних записів, написання різних видів наукових робіт тощо). Основна робота за програмою передбачає певні комунікативні завдання і різноманітні форми їх реалізації (уміння давати оцінку отриманій інформації, здобувати нову інформацію з текстів на спеціальні теми, складати різного виду плани, тези, конспекти, реферативні огляди, виступати на суспільно-політичні і професійні теми).

Метою статті є розкриття специфіки формування і розвитку навичок читання українською мовою наукової літератури за спеціальністю, що значно підвищує у студентів ВТНЗ інтерес до вивчення як майбутнього фаху, так і української мови і є однією з мотиваційних передумов процесу формування професійного мовлення засобами української мови.

Ставлячи проблему про місце і роль читання як мовленнєвої діяльності в загальній системі діяльності фахівця на виробництві, слід зауважити, що воно завжди включається як рівноправна складова в ієрархію комунікативної діяльності у трьох формах: соціально-орієнтована, групова предметно-орієнтована і особистісно-орієнтована (О.Леонт'єв) форми спілкування. Мовленнєва діяльність читання як важлива складова в структурі діяльності високого порядку опосередковує будь-яку діяльність людини, є “способом формування і формулювання думки посередництвом мови” [1, 21].

Найважливішою особливістю читання текстів за спеціальністю є те, що воно, входячи до динамічної ієрархічної структури діяльності фахівця або студента, ніколи не виступає як провідне, а є супутнім, підкоряється навчанню, пізнанню, творчості, самоосвіті[2, 9],

здійснює опосередкований вплив на успішність учіння, праці, передбачає трьохланковий зв'язок:

Читання українською мовою наукової літератури за спеціальністю значно підвищує у студентів інтерес до вивчення української мови, тому що воно є однією з мотиваційних передумов процесу навчання цьому предмету у ВТНЗ. Професійна спрямованість у викладанні української мови у ВТНЗ означає урахування ставлення студентів до української мови, оскільки читання текстів за спеціальністю не тільки викликає пізнавальний інтерес і розширює фаховий кругозір, але й дає можливість побачити практичну користь від вивчення української мови.

Джерелом розвитку мовлення студентів слугують тексти, на основі яких виконуються різні вправи тренувального характеру. Робота над текстами передбачає у першу чергу вдосконалення навичок різних видів читання.

Залежно від цільової установки розрізняють *переглядове (пошукове), ознайомлювальне, вивчаюче і реферативне* читання. Зріле вміння читати передбачає як оволодіння усіма видами читання, так і легкість переходу від одного виду до іншого залежно від змінення мети отримання інформації з певного тексту.

Переглядове читання (або *пошукове*) має установку на пошук необхідної інформації. Воно допомагає з'ясувати об'єкт змісту тексту. Його метою є отримання найбільш загального уявлення про тему і коло питань, що розглядаються у тексті. Цей вид читання характеризується більш високою швидкістю, ніж інші види. Це бігле, вибіркоче читання, читання тексту за блоками для більш докладного ознайомлення з його "фокусуючими" деталями і частинами. Воно звичайно має місце при первинному ознайомленні зі змістом нової публікації з метою визначити, і на цій основі прийняти рішення – читати її або ні. Воно також може завершитися оформленням результатів прочитаного у вигляді повідомлення або реферату.

При переглядовому читанні іноді достатньо ознайомитися зі змістом першого абзацу і ключового речення та переглянути текст. Кількість смислових частин при цьому набагато менше, ніж при вивчаючому і ознайомлювальному видах читання; вони крупніше, оскільки читач орієнтується на головні факти, оперує крупними розділами. Цей вид читання потребує від того, хто читає, доволі високої кваліфікації як читача і володіння значним обсягом мовного матеріалу.

Пошукове читання орієнтоване на читання газет і літератури зі спеціальності. Його мета – швидке знаходження в тексті або в масиві текстів цілком визначених даних (фактів, характеристик, цифрових показників, вказівок). Воно спрямоване на знаходження в тексті конкретної інформації. Читачу відомо з інших джерел, що така інформація міститься в даній книзі, статті. Тому, виходячи з типової структури даних текстів, читач зразу ж звертається до певних частин або розділів, які і піддає вивчаючому читанню без детального аналізу. При пошуковому читанні вилучення смислової інформації не потребує дискурсивних процесів і відбувається автоматизовано. Таке читання, як і переглядове, передбачає наявність вміння орієнтуватися в логіко-смисловій структурі тексту, вибрати з нього необхідну інформацію з певної проблеми, вибрати й об'єднати інформацію кількох текстів з окремих питань.

У навчальних умовах пошукове читання виступає скоріше як вправа, оскільки пошук тієї чи іншої інформації, як правило, здійснюється за вказівкою викладача [3]. Тому воно звичайно є супутнім компонентом при розвитку інших видів читання.

Оволодіння технологією читання здійснюється в результаті виконання *передтекстових, текстових і післятекстових* завдань.

Передтекстові завдання спрямовані на моделювання фонових знань, необхідних і достатніх для рецепції конкретного тексту, на усунення змістових і мовних труднощів його розуміння і одночасно на формування навичок і умінь читання, вироблення “стратегії розуміння”. У них ураховуються лексико-граматичні, структурно-сміслові, лінгвостилістичні і лінгвокраїнознавчі особливості тексту, який підлягає читанню.

У *текстових* завданнях студентам пропонуються комунікативні установки, в яких містяться вказівки на вид читання (вивчаюче, ознайомлювальне, переглядове, пошукове), швидкість і необхідність вирішення певних пізнавально-комунікативних завдань у процесі читання. Попереджувальні питання повинні відповідати низці вимог:

- вони будуються на базі активно засвоєної фахової лексики і термінології, граматичних структур, які не використовуються в тексті в такому вигляді;
- відповідь на попереджувальні питання має відбивати основний зміст відповідної частини тексту і не повинна зводитися до якогось одного речення в тексті;
- разом узяті питання мають складати адаптовану інтерпретацію тексту.

Окрім цього, студенти виконують низку вправ із текстом, які забезпечують формування відповідних конкретному виду читання навичок і умінь.

Післятекстові завдання призначені для перевірки розуміння прочитаного, для контролю за ступенем сформованості умінь читання і можливого використання отриманої інформації в майбутній професійній діяльності.

Щодо послідовності видів читання, то в практиці навчання мов, як правило, використовуються два варіанта: а) *ознайомлювальне – вивчаюче – переглядове – пошукове*; б) *вивчаюче – ознайомлювальне – переглядове – пошукове*. Останній варіант нам здається більш ефективним, оскільки більшою мірою підготовлює всі інші види читання.

Ознайомлювальне читання має установку на загальне ознайомлення зі змістом тексту без подальшого відтворення. Це пізнавальний вид читання, при якому предметом уваги читача стає увесь мовленнєвий твір (підручник, стаття тощо) без установки на отримання певної інформації. Це читання “для себе”, без попередньої спеціальної установки на подальше використання або відтворення отриманої інформації.

При ознайомлювальному читанні основне комунікативне завдання, яке стоїть перед читачами, полягає в тому, щоб у результаті швидкого прочитання всього тексту вилучити основну інформацію, яка в ньому міститься, тобто з’ясувати, які питання і яким чином вирішуються в тексті, про що саме говориться в ньому з певних питань тощо. Воно потребує умінь розрізняти головну і другорядну інформацію. Оскільки студенти читають найрізноманітніші твори, журнальні статті, навчальну і науково-навчальну літературу, коли вони не складають предмета спеціального вивчення. Перероблення інформації тексту здійснюється послідовно і мимовільно, її результатом є побудування комплексних образів прочитаного. При цьому довільна увага до мовних складових тексту, елементи аналізу виключаються.

Уміння студента усвідомити загальний зміст, простежити за міркуваннями автора з основних питань або вилучити нову інформацію, що міститься в тексті, використовується при підготовці до вступних виступів або доповідей, в дискусіях, на конференціях.

Вивчаюче читання має установку на можливо більш повне і максимально точне розуміння і вилучення інформації із тексту і критичне її осмислення. Цільова установка *вивчаючого* читання пов’язана зі смисловим і мовним аналізом прочитаного. Це вдумливе і неспішне читання, яке передбачає цілеспрямований аналіз змісту прочитаного з опорою на мовні і логічні зв’язки тексту. Його завданням є також формування у студентів умінь самостійно долати утруднення в розумінні фахового тексту. Об’єктом “вивчення” при цьому виді читання є інформація, яка міститься в тексті, але ніяк не мовний матеріал. *Вивчаюче* читання відрізняється більшою кількістю регресій, ніж інші види читання, – повторним перечитуванням частин тексту, іноді з відчутним промовлянням тексту про себе або вголос, установленням смислу тексту шляхом аналізу мовних форм, свідомим виділенням найбільш важливих тез і неодноразовим промовлянням їх уголос із метою найкращого

запам'ятовування змісту для наступного переказу, обговорення, використання на роботі. Саме вивчаюче читання вчить бережливому ставленню до тексту.

Об'єктом вивчаючого читання під час самостійної роботи студентів будуть значні за обсягом тексти наукової, публіцистичної і професійної літератури. Вивчаюче читання використовується для позааудиторної роботи студентів за фахом, під час підготовки до виступів, доповідей тощо.

Навчання вивчаючому читанню

Завдання, які читач вирішує в процесі вивчаючого читання, умовно можна поділити на три основні групи, які відповідають характеру переробленню інформації (ступеня повноти, точності і глибини):

- 1) сприйняття мовних засобів і їх точне розуміння в тексті;
- 2) вилучення повної фактичної інформації, яка міститься в тексті;
- 3) осмислення вилученої інформації.

Вирішення даних завдань здійснюється на передтекстовому, текстовому і післятекстовому етапах роботи з навчальним текстом/за текстами, наприклад, теми "Електричні машини"/.

Передтекстовий етап

Вправи на співвіднесення значення слова з темою (ситуацією, контекстом)

1. Визначте різні контекстуальні значення одного і того ж слова.
2. Прочитайте речення, визначте різницю в значенні слів, словосполучень.
3. Прочитайте текст "**Побудова та принцип дії генератора і двигуна постійного струму**", знайдіть у ньому слова, які позначають *різні характеристики генераторів постійного струму*.

4. Прочитайте абзац (речення). Скажіть, за яким словом можна визначити, що мова йде про машини постійного струму.

5. Співвіднесіть поняття, які виражаються даними словами, з темою тексту. Встановіть між ними взаємозв'язок.

6. Прочитайте перший і останній абзаци і укажіть, яка інформація передається за допомогою слова *пристрій*, що вживається в трьох різних значеннях.

Вправи на розширення лексичного запасу

1. Виберіть із тексту "**Побудова та принцип дії генератора і двигуна постійного струму**" слова спільного кореня (інтернаціоналізми) і визначте їх значення.
2. Знайдіть у тексті слова, утворення яких ви можете пояснити.
3. Знайдіть у тексті і выпишіть іменники, утворені від дієслів *рухати, перетворювати, гальмувати, переміщувати* тощо.

4. Прочитайте речення (абзац) і выпишіть усі дієслова з прийменниками зі значенням *руху в певному напрямку (часу дії, місця дії)*.

Вправи на сприйняття і розуміння речення як цілісної смислової структури

1. Відзначте речення, які відносяться до однієї теми (до *електромагнітної і принципової схем трансформатора*, до малюнків *елементарного генератора, елементарного двигуна*).

2. Знайдіть у тексті речення, які висловлюють одну і ту саму думку різними словами.

3. Знайдіть у тексті речення, яке за змістом не сполучується з ключовим реченням.

Вправи на виділення в реченнях ключових слів, суб'єкта і предиката

1. У поданих реченнях підкресліть ту його частину, в якій повідомляється про щось (суб'єкт), і ту, в якій повідомляється нове про суб'єкт (предикат).

2. Прочитайте речення. Висловіть ту ж саму думку іншими словами.

3. У кожному реченні (абзаци) підкресліть ключове слово(речення).

Текстовий етап

Вправи на розподіл текстового матеріалу на смислові частини

1. Прочитайте текст "**Побудова та принцип дії генератора і двигуна постійного струму**", розподіліть його на смислові частини, доберіть назви до кожної з них.

2. Прочитайте текст **“Побудова та принцип дії генератора і двигуна постійного струму”** і виділіть основні теми розповіді.

3. Прочитайте текст. Знайдіть у ньому речення, які виражають основні положення тексту, і речення, які деталізують основні положення.

4. Прочитайте текст, відзначте (випишіть місця), які розкривають різні аспекти проблеми.

5. Прочитайте текст, назвіть питання, які в ньому висвітлюються.

6. Прочитайте текст і знайдіть в кожній частині по одному реченню, яке передає основну думку цієї частини.

7. Прочитайте текст і розташуйте пункти плану згідно з логікою оповідання.

8. Прочитайте тексти **“Побудова та принцип дії генератора і двигуна постійного струму”**, **“Принцип дії та конструкція трансформатора”**, складіть до них анотації.

Вправи на виділення смислових опор у тексті

1. Прочитайте (повторно) абзаци текстів **“Комутація в машинах постійного струму”**, **“Принцип дії та конструкція трансформатора”**, знайдіть у них ключові речення.

2. Прочитайте вголос іншомовні слова-терміни і скажіть, яка думка висловлена за їх допомогою.

Вправи на еквівалентну заміну, викладення основних думок тексту більш економними способами

1. Змініть даний зворот не більш стислий синонімічний зворот.

2. Об’єднайте два, три і більше речень в одне, використовуючи необхідні для цієї мети сполучники.

3. Прочитайте текст **“Комутація в машинах постійного струму”**, ознайомтеся з наведеними нижче питаннями. Відзначте номери питань, на які ви знайшли відповіді в тексті.

4. Прочитайте текст. Виберіть із кількості наведених нижче речень ті, у якому сформульована тема тексту.

5. Складіть анотацію, яка найбільш повно відтворює зміст прочитаного вами тексту за фахом.

6. Прочитайте текст **“Комутація в машинах постійного струму”** і передайте його основні положення у вигляді переказу.

Післятекстовий етап

Вправи на перевірку розуміння фактичного змісту тексту

1. Використовуючи матеріал текстів **“Побудова та принцип дії генератора і двигуна постійного струму”**, **“Комутація в машинах постійного струму”**, **“Принцип дії та конструкція трансформатора”**, дайте відповідь на питання.

2. Прочитайте план тексту **“Комутація в машинах постійного струму”** і скажіть, чи достатньо повно він передає зміст тексту.

3. Змініть даний заголовок тексту на такий, що більш точно, на вашу думку, передає основний зміст тексту.

4. Підготуйте реферат тексту **“Побудова та принцип дії генератора і двигуна постійного струму”**, використовуючи відповіді на наведені нижче питання. (Питання відрізняються від передтекстових деталізацією і ускладненням лексики і синтаксису).

5. Підготуйте резюме (анотацію) тексту **“Принцип дії та конструкція трансформатора”**.

6. Дайте відповідь на проблемні питання за прочитаним текстом.

7. Використовуючи матеріал тексту, розкажіть про *види й роботу різних видів електричних машин*.

8. Перекажіть текст, використовуючи план і виписані словосполучення.

9. Складіть опис *трансформатора, генератора постійного струму* тощо, про які йдеться в тексті.

Реферативне читання має за мету вилучення інформації основного змісту тексту з подальшим відтворенням у письмовому вигляді (анотація, реферат). Записи передбачають той чи інший ступінь згорнутості тексту. Темп читання, як правило, середній.

Отже, читання українською мовою наукової літератури за спеціальністю значно підвищує у студентів інтерес до вивчення української мови, тому що воно є однією з мотиваційних передумов процесу навчання цьому предмету у ВТНЗ.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Взаимосвязанное обучение видам речевой деятельности/ Григорьева В.П., Зимняя И.А. Мерзлякова В.А. и др. – М.: Рус. яз. – 1985. – 116 с.].
2. Серова Т.С. Теоретические основы обучения профессионально-ориентированому чтению на иностранном языке в неязыковом вузе. – Пермь: Изд-во ПГУ им. М.Горького. – 1989 – 230 с.
3. Фоломкина С.К. Обучение чтению на иностранном языке в неязыковом вузе. – М., 1987. – 207 с.

УДК 371.134

А.М. Коляда

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО І ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ДО РОБОТИ В ШКОЛІ З ПРОФІЛЮ “ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО”

Стаття присвячена особливостям підготовки майбутніх вчителів трудового і професійного навчання до формування в учнів основ ведення фермерського господарства. Розглядається необхідність їх науково обґрунтованої вузівської підготовки відповідно до особистісних вимог, які поставлені перед сучасним фермером.

The article is devoted to the features of future labour and professional training teachers preparation to forming bases for pupils in conducting of farmer economy. It is examined a necessity of theirs scientifically grounded institute higher preparation in accordance to personality requirements which are puting before a modern farmer.

Перехід до ринкових відносин в сільськогосподарському виробництві спричинив зміни в освіті, а саме в її змісті, який повинен перш за все відповідати на запити, що виникають в процесі реформування і пред'являють якісно інші функціональні вимоги до людей, які займаються сільськогосподарською працею. Виховання нового покоління сільськогосподарських працівників, які володіють високою професійною мобільністю, багато в чому залежить від постановки початкової сільськогосподарської освіти в школі. Відповідний рівень такої освіти може забезпечити тільки висококваліфікований вчитель, який знає основи ведення сільського господарства. Тому перед вищими педагогічними навчальними закладами постають складні проблеми з підготовки висококваліфікованих вчителів для села, а педагогічна наука повинна давати методичні рекомендації для вдосконалення цього процесу.

Забезпечення сільських шкіл висококваліфікованими педагогічними кадрами є одним з пріоритетних завдань модернізації освіти в сільській місцевості. В освітньому просторі України сільська школа займає вагомe місце, оскільки це 70,4 % від числа всіх загальноосвітніх шкіл країни, в яких навчається 32,4 % учнів[2]. Значний вклад у теорію і практику підготовки вчителів для сільської місцевості внесли: Аврамчук Л.А., Бабанський Ю.К., Батишев С.Я., Гетта В.Г., Гуревич Р.С., Коберник О.М., Колмикова В.О, та ін. Вони не тільки розкрили актуальність проблеми підготовки майбутніх вчителів трудового навчання до роботи в нових умовах господарювання на селі, а й розробили дидактичні засади успішного її розв'язання. Водночас вказали на нагальні проблеми, що потребують розв'язання.